

พุทธชนันต์กับการเมืองศรีลังกาสัณนายโซโลมอน บันดาราไนเยเก (ค.ศ. 1956 - 1959)

ปรีดี หงษ์สดัน¹

บทคัดย่อ

จุดเปลี่ยนแปลงสำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองศรีลังกาในแง่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเถรวาทคือวาระพุทธชนันต์ ในปี ค.ศ. 1956 โดยมีการเปลี่ยนรูปของพุทธศาสนาจากที่เคยเป็นโครงการทางการเมืองที่ผูกพันอยู่กับการเคลื่อนไหวสหภาพแรงงานของฝ่ายซ้าย รวมทั้งการหาฐานเสียงจากชาวนาชาวไร่ในไร่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1920 ไปสู่พุทธศาสนาที่ผลักดันวาระแบบพุทธจัด (extreme Buddhism) มุ่งเน้นการทำให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาอันมีอภิสิทธิ์สูงสุด

บทความวิจัยนี้ใช้อาชีพทางการเมืองของนายโซโลมอน บันดาราไนเยเก (1899-1959) เป็นจุดตั้งต้นในการพิจารณากำเนิดของการสร้างอัตลักษณ์พุทธสิงหล อันจะส่งปัญหาต่อมาอีกยาวนานในประวัติศาสตร์การเมืองศรีลังกาสัณใหม่ โดยผลการวิจัยว่าการดำเนินนโยบายที่อนุญาตให้วาระแบบพุทธจัดสามารถมีที่ทางในพื้นที่สาธารณะของประเทศได้ย่อมเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ดังได้ปรากฏแก่ชีวิตของนายบันดาราไนเยเกเอง กล่าวคือในขณะที่เขากำเนิดขึ้นทางการเมืองด้วยการสนับสนุนวาระแบบพุทธจัด วาระแบบพุทธจัดนี้เองกลับจบชีวิตของเขาเอง จากการที่เขาถูกสังหารในปี ค.ศ. 1959 โดยพระสงฆ์นั่นเอง

คำสำคัญ: พุทธศาสนาเถรวาท พุทธชนันต์ ศรีลังกา โซโลมอน บันดาราไนเยเก อัตลักษณ์พุทธสิงหล

¹ อ.ดร. ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญา และวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ preedee.h@arts.tu.ac.th

Buddha Jayanti and Sri Lankan Politics under Solomon Bandaranaike (1956-1959)

Preedee Hongsaton²

Abstract

The Buddha Jayanti in 1956 reveals a significant turning point in Sri Lankan political history. That is, Theravada Buddhism transformed itself from a political project that allied with the union movements from the Left in the 1920s into a movement that pushed for extreme Buddhism agendas, aiming to make Buddhism the most privileged religion in the island.

This research article uses the political career of Solomon Bandaranaike (1899-1959) as a starting point in a discussion of the emergence of the Sinhala-Buddhist identity, a political instrument that would cause enormous problems in the subsequent Sri Lankan politics. This research finds that allowing extreme Buddhist agendas bears dangerous consequences: Bandaranaike was born politically by the extreme Buddhist agenda but at the same time it backfired on him when he was assassinated by a Buddhist monk in 1959.

Keywords: Theravada Buddhism, Buddha Jayanti, Sri Lanka, Solomon Bandaranaike, Sinhala-Buddhist identity

² Lecturer, (Ph. D.). Department of History, Philosophy and English literature, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

บทนำ

การเมืองของประเทศศรีลังกา³ หลังเอกราชในปี ค.ศ.1948 นั้นเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความรุนแรงซึ่งขยายตัวลุกลามไปเป็นสงครามกลางเมืองครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของโลก ศตวรรษที่ 20 โดยความขัดแย้งเป็นที่เข้าใจร่วมกันว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวสิงหลผู้ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศและนับถือศาสนาพุทธเถรวาท และชาวทมิฬผู้ที่ถูกเหมารวมไปโดยปริยายว่านับถือศาสนาฮินดู⁴

การจะเข้าใจปัญหาของความขัดแย้งนี้มีความจำเป็นต้องพิจารณาในแง่มุมประวัติศาสตร์ โดยบทความวิจัยนี้มีความมุ่งหมายจะสำรวจให้เห็นถึงปัจจัยบางประการ ที่ส่งผลให้พุทธศาสนาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งอันมีจุดเริ่มมาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยเฉพาะเจาะจงไปที่การศึกษาการเติบโตทางการเมืองของนายโซโลมอน บันดาราไนเย (Solomon Bandaranaike 1899-1959) ชาวคริสต์จากชนชั้นนำผู้เปลี่ยนศาสนาเป็นพุทธ และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วง ค.ศ. 1956-1959 โดยเขาได้ดำเนินนโยบายทางการเมืองผลักดันอัตลักษณ์พุทธสิงหล (Sinhala-Buddhist identity) อันจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาในช่วงหลังจากนั้นอีกมากมาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า หากพิจารณาประวัติศาสตร์พุทธศาสนาเถรวาทในศรีลังกาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา จะพบจุดหักเหสองช่วง ในช่วงแรกทศวรรษที่ 1920 พุทธศาสนาและพระสงฆ์ได้เติบโตไปพร้อมกับความเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายซ้ายและ

³ ประเทศศรีลังกามีชื่อว่าซีลอน (Ceylon) ตลอดยุคอาณานิคมอังกฤษ จนกระทั่งเปลี่ยนชื่อเป็นศรีลังกาในปี ค.ศ.1972 บทความวิจัยนี้จะใช้ชื่อปัจจุบัน ยกเว้นว่าเป็นการอ้างอิงจากเอกสารชั้นต้นในชื่ออื่น ๆ หรือเป็นชื่อองค์กรก่อนหน้าการเปลี่ยนชื่อประเทศ เช่น All Ceylon Buddhist Congress จะแปลว่า สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด เป็นต้น

⁴ ในปีค.ศ. 1981 มีการสำรวจสำมะโนประชากรทั่วประเทศศรีลังกาพบว่าประกอบไปด้วยชาวพุทธ 69.3% ฮินดู 15.48% มุสลิม 7.55% และคริสต์ 7.61% โดยมีชาติพันธุ์เป็นชาวสิงหล 73.95% ชาวทมิฬศรีลังกา 12.70% ชาวทมิฬอินเดีย 5.52% ชาวมาร์ศรีลังกา (มุสลิม) 7.05% ชาวยุโรปและผู้มีเชื้อสายยุโรป 0.26% และชาวมาเลย์ 0.32% (DeVotta, 2007, p.5) ในแง่ของสัดส่วนแล้ว ชาวทมิฬส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณทางตอนเหนือและตะวันออกของเกาะศรีลังกา โปรดดู De Silva, 1998, pp. 120, 252.

ความคิดสังคมนิยม ไม่ว่าจะเป็นการขยายฐานมวลชน ชาวนาชาวไร่ คนยากคนจน รวมทั้งมีส่วนสนับสนุนสหภาพแรงงาน เป็นต้น ในช่วงเวลาแรกนี้พระสงฆ์และพุทธศาสนาทำงานทางการเมืองและสังคมด้วยการเป็นพันธมิตรกับฝ่ายซ้าย ซึ่งสามารถเรียกได้ว่าเป็นการเมืองของฝ่ายซ้ายแบบเก่า (Old left) ในประเทศศรีลังกา จุดหักเหสำคัญช่วงที่สองปรากฏขึ้นที่วาระพุทธชยันตีในทศวรรษที่ 1950 ซึ่งอาศัยพลวัตการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังได้รับเอกราชในการสถาปนาพุทธศาสนาขึ้นมาเป็นศาสนาที่เหนือกว่าศาสนาอื่นในประเทศ โดยมีองค์กรที่ประกอบด้วยพระสงฆ์หลายองค์กรเข้าทำสังฆกรรมผลัดกันให้วาระพุทธชยันตีกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด (All Ceylon Buddhist Congress) โดยในวาระนี้เองที่นายบันดาราไนยเกนวยโอกาสทางการเมืองดำเนินนโยบายผลักดันให้พุทธศาสนาและพระสงฆ์ รวมทั้งประเทศศรีลังกาทั้งประเทศเข้าสู่วังวนแห่งความขัดแย้ง ซึ่งจะขยายตัวต่อมาในรูปแบบที่เขาเองไม่สามารถคาดเดาได้เลย

บทความวิจัยนี้จะเริ่มด้วยการอภิปรายจุดเริ่มต้นทางการเมืองของนายบันดาราไนยเก และเส้นทางการเมืองของเขาก่อนได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี และจะอภิปรายถึงประวัติศาสตร์การเมืองศรีลังกาตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1948 เพื่อชี้ให้เห็นพลวัตและการถดถอยของฝ่ายซ้าย และการเปลี่ยนรูปของพุทธศาสนาเถรวาทในศรีลังกาจากจุดหักเหสองจุดที่ได้กล่าวถึงข้างต้น บทความวิจัยนี้จะไล่เรียงถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในวาระพุทธชยันตีในฐานะเป็นความพยายามทางการเมืองของทั้งกลุ่มพระสงฆ์ในสภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด ข้อต่อร่องระหว่างนายบันดาราไนยเกกับพระสงฆ์กลุ่มนี้ และผลสะท้อนกลับจากการดำเนินนโยบายพุทธจัด (extreme Buddhism) ของรัฐบาลนายบันดาราไนยเกจากทั้งกลุ่มประชากรชาวหิมาและจากภายในกลุ่มพระสงฆ์ที่นิยมแนวทางพุทธจัดเอง ซึ่งนำไปสู่การสังหารนายบันดาราไนยเกในที่สุดในปี ค.ศ.1959

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์พุทธสังคมนิยมทางการเมืองศรีลังกาสมัยใหม่ผ่านวาระพุทธชยันตี และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางศาสนาในประเทศศรีลังกาช่วงหลังจากนั้น

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยใช้หลักฐานจากการลงเก็บข้อมูลพื้นที่ ณ เมืองโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา และใช้หลักฐานทุติยภูมิ (secondary sources) ของวงวิชาการศรีลังกาศึกษาในภาษาอังกฤษบางส่วนเป็นหลักในการนำเสนอผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. จุดเริ่มต้นทางการเมืองของโซโลมอน บันดาราไนเยเก (1899-1959)

โซโลมอน เวสต์ริดจ์ เวย์ ดิแอส บันดาราไนเยเก (Solomon West Ridgeway Dias Bandaranaike) เกิดเมื่อวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1899 เป็นบุตรชายคนโตของเซอร์โซโลมอน ดิแอส บันดาราไนเยเก (Sir Solomon Dias Bandaranaike) ผู้ประสานงานกับเจ้าอาณานิคมอังกฤษ เป็นตำแหน่งที่มีผู้ขนานนามว่า “สุภาพบุรุษสิงหลคนแรก” ครอบครัwbันดาราไนเยเก เป็นครอบครัวผู้ดีและสามารถสะสมทุนได้จากร่นสูร่น ดังเช่นระฎุมพีสิงหลที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาเป็น (Jayarwadena, 2000) ดังจะเห็นได้จากว่า ครอบครัวของบันดาราไนเยเกอยู่ในวณะโกยิกามะ (Goyigama)⁵ ซึ่งก่อร่างสร้างฐานอำนาจมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยการผูกสัมพันธ์แต่งงานกับคนในวณะเดียวกัน ทำให้วณะนี้สะสมความมั่งคั่งได้เรื่อยมา กระทั่งเมื่อยุคอาณานิคมอังกฤษ วณะโกยิกามะสามารถทำสัญญากับเจ้าอาณานิคมอังกฤษและได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาลจากโครงการอาณานิคม ส่งผลให้หลังจากที่ศรีลังกาได้รับอิสรภาพแล้ว วณะโกยิกามะกลายเป็นกลุ่มผู้นำทางการเมืองและทั้งอำนาจทางการเมืองต่อมา (Manor, 1989, p. 14) นอกจากนี้

⁵ โกยิกามะ (Goyigama) เป็นวณะสูงที่สุด มีอิทธิพลสูงที่สุด และเป็นประชากรส่วนใหญ่ของศรีลังกา วณะนี้เป็นเจ้าที่ดิน และสะสมความมั่งคั่งมาตั้งแต่ยุคเจ้าอาณานิคมโปรตุเกสและดัตช์เหนือศรีลังกา มีการคะเนว่าในทศวรรษที่ 1960 วณะโกยิกามะเป็นเจ้าของที่ดินประมาณร้อยละ 60 ของประเทศ ส่วนวณะที่มีความมั่งคั่งลำดับรองลงไปคือ คาระวะ (Karava) สาละกามะ (Salagama) วาหุมปุระ (Wahumpura) และธุระวะ (Durava) ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินร้อยละ 10 7 6 และ 4 ของประเทศตามลำดับ (Roberts, 1982, pp.46-51, 303).

เด็กชายบันดาราไนยเกโตขึ้นท่ามกลางการปลูกฝังจารีตแบบคริสต์ศาสนาเช่นเดียวกับเด็กในชนชั้นของเขาด้วยกัน

เมื่อบันดาราไนยเกอายุได้ 20 ปีในปี ค.ศ. 1919 เขาเดินทางไปศึกษาวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัย อ็อกซฟอร์ดประเทศอังกฤษ หลังจากจบการศึกษาระดับเกียรตินิยมเขาเดินทางกลับยังกรุงโคลัมโบในปี ค.ศ. 1925 โดยเริ่มสร้างฐานทางการเมืองของตนเองไม่นานหลังจากสำเร็จการศึกษาด้วยการชักชวนกลุ่มคนหนุ่มผู้มีการศึกษาดีจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งนาย ครู นักหนังสือพิมพ์และศิลปิน มาร่วมกันตั้งพรรคชื่อว่าพรรคก้าวหน้าแห่งชาติ (Progressive National Party) ในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้น โดยถึงแม้ว่าสมาชิกของพรรคนี้จะมีเพียงสิบห้าถึงยี่สิบคน แต่การตั้งพรรคการเมืองนี้แสดงให้เห็นถึงความทะเยอทะยานในช่วงเริ่มต้นของนายบันดาราไนยเกได้เป็นอย่างดี (Ibid, p. 61) ในปีต่อมาพรรคก้าวหน้าแห่งชาติที่นายบันดาราไนยเกได้ร่วมก่อตั้งขึ้นได้เข้าร่วมกับสภาแห่งชาติซีลอน (Ceylon National Congress)

ถึงแม้ว่าเส้นทางทางการเมืองเริ่มต้นของนายบันดาราไนยเกจะเต็มไปด้วยอุปสรรค แต่เหตุการณ์การเลือกตั้งเก้าอี้ที่ว่างในระดับเขตที่มาราดานะ (Maradana) ในโคลัมโบ เป็นจุดเริ่มต้นทางการเมืองของเขาอันน่าสนใจยิ่ง เขตมาราดานะนี้เป็นเขตที่ประกอบไปด้วยประชากรชาวมุสลิมจำนวนมาก นายบันดาราไนยเกต้องแข่งขันกับผู้สมัครอีกคนหนึ่งคือนาย เอ อี กูเนสินฮา (A. E. Goonesinha) ซึ่งเป็นนักเรียนกฎหมายเช่นเดียวกับเขา หากแต่เป็นผู้ที่เสนอตัวเป็นตัวแทนของชนชั้นแรงงานและฝ่ายซ้าย ในการแข่งขันครั้งนี้ นายบันดาราไนยเกได้รับเสียงสนับสนุนจากผู้นำมุสลิมอันเนื่องมาจากนโยบายของเจ้าอาณานิคมอังกฤษในยุคก่อนหน้าที่ปราบปรามผู้นำชาตินิยมสิงหลอย่างรุนแรงในกรณีความขัดแย้งมุสลิม-สิงหล ค.ศ. 1915⁶ ทำให้พ่อของเขาซึ่งเป็นผู้สนับสนุนนโยบายอังกฤษมีพันธมิตรในหมู่ชาวมุสลิม การเลือกตั้งระดับเขตครั้งนี้เป็นบททดสอบของนายบันดาราไนยเกครั้งใหญ่ เนื่องจากได้เกิดความรุนแรงขึ้นระหว่างผู้สนับสนุนทั้งสองฝ่าย แต่ผลของการเลือกตั้งที่สูด นายบันดาราไนยเกชนะ และนี่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ให้นายบันดาราไนยเกเติบโตทางการเมืองและไม่ต้อง

⁶ โปรดดูการอภิปรายเหตุการณ์นี้โดยละเอียดใน Tambiah, 1996, pp.36-81.

ฟังพาสายสัมพันธ์ของบิดาอีกต่อไป (Ibid, p.68) จากนี้เขาจะได้รับเลือกตั้งเป็นเลขาธิการของสภาแห่งชาติซีลอน และจะกลายเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มชนชั้นปกครองอย่างเป็นทางการ

2. การเมืองอัตลักษณ์พุทธสิงหลวาระพุทธชนันตี

2.1 ศรีลังกาหลังได้รับเอกราช

เราอาจสามารถพิจารณาจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ศรีลังกาสสมัยใหม่ผ่านกรอบเชิงสถาบัน โดยเฉพาะผ่านการพิจารณารัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นหมุดหมายของการสิ้นสุดลงของยุคอาณานิคมอังกฤษเหนือศรีลังกา โดยมุ่งพิจารณาไปที่นโยบายของเจ้าอาณานิคมอังกฤษในช่วงปลาย และการกำเนิดของศรีลังกาหลังอาณานิคม อาจจะทำให้เกิดความกระจ่างของความคลี่คลายและความตึงเครียดของการเมืองศรีลังกาในยุคต่อมาได้

หลังจากสิ้นสุดยุคอาณานิคมอังกฤษในศรีลังกาในปี ค.ศ.1948 แล้ว เจ้าอาณานิคมอังกฤษได้ถ่ายโอนอำนาจในการปกครองให้กับกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์อันดีกับพวกเขา ในการที่จะรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะยาวได้ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้รับแรงจัดตั้งพรรคสหชาติ (United National Party) อันมีนโยบายเอื้อประโยชน์แก่เจ้าอาณานิคมอังกฤษอย่างมหาศาลในด้านการทหารและความมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นการที่อังกฤษยังสามารถมีกองทัพอากาศประจำการอยู่ที่นครทรินโคมาลี (Trincomalee) และฐานทัพอากาศอยู่ที่นครกัตุนายาเก (Katunayake) และอังกฤษยังมีอิทธิพลในการฝึกกองทัพศรีลังกาเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ในบริเวณนครจาฟนา คณาธิปไตยของพรรคสหชาติได้ผูกสัมพันธ์กับกระแสมุทิมิพด้วยการสนับสนุนให้จัดตั้งสภาทมิฬแห่งซีลอน (Ceylon Tamil Congress) ขึ้น ผลของความเปลี่ยนแปลงอันราบรื่นเช่นนี้ จะเห็นได้จากผู้นำของศรีลังกาภายใต้พรรคสหชาติหลังอาณานิคมคนแรก ซึ่งเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของอังกฤษ คือนายดี เอส เสนานายาเก (D.S. Senanayake – วาระ 1947-1952) ผู้รวบอำนาจตำแหน่งทางการเมืองหลายตำแหน่ง และแต่งตั้งเอาสมาชิกของครอบครัวเข้าประจำการตำแหน่งหลักๆ ในการปกครอง (Halliday, 1971, pp. 63-64)

ปี ค.ศ. 1952 นายดี เอส เสนานายาเก เสียชีวิตลง เจ้าอาณานิคมอังกฤษสนับสนุนให้ นายดัดลีย์ เสนานายาเก (Dudley Senanayake) บุตรชายขึ้นเป็น

นายกรัฐมนตรีต่อจากบิดา ในช่วงเวลานี้ศรีลังกาได้รับผลกระทบจากราคาข้าวในตลาดโลก ตกต่ำ ก่อปรกับความเคลื่อนไหวของของฝ่ายซ้ายในศรีลังกาอยู่ในกระแสสูง ทำให้เกิดการลุกขึ้นต่อต้านรัฐบาลโดยสหภาพแรงงานและกลุ่มสนับสนุนต่างๆ โดยเฉพาะการปิดร้านและหยุดงานประท้วง (Hartal) ครั้งใหญ่ การประท้วงในครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้น รัฐบาลพรรคสหชาติใช้ยุทธศาสตร์ที่ผิดพลาดในการปราบปรามด้วยการใช้กำลังทหาร แม้ว่าเหตุการณ์จะสงบลง แต่ผลของเหตุการณ์นี้ทำให้นายเสนานายาเกเสี่ยฐานทางการเมืองไปอย่างมาก เขาลาออกจากตำแหน่งในเวลาต่อมา เป็นการเปิดทางให้ญาติและคู่แข่งทางการเมืองของเขา นายจอห์น โคเทลาวาลา (John Kotelawala – วาระ 1953 - 1956) ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ในช่วงเวลานี้เองที่คู่แข่งทางการเมืองคนสำคัญของเขาซึ่งกำลังจะตั้งพรรคการเมืองใหม่ได้อุบัติขึ้นคือนายบันดาราไนยเกนนเอง

2.2 พลวัตและการถดถอยของฝ่ายซ้าย

ประเทศศรีลังกาในยุคที่นายบันดาราไนยเกเป็นผู้นำนั้น นอกจากจะประสบกับจุดเปลี่ยนแปลงจากการสิ้นสุดลงของเจ้าอาณานิคมอังกฤษแล้ว ยังมีอีกกระแสหนึ่งที่ถดถอยลงไปด้วย คือการสิ้นสุดลงของการเมืองฝ่ายซ้ายแบบเก่า (Old left) ในประเทศศรีลังกา ซึ่งเป็นความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1920⁷

จุดเริ่มต้นของการเมืองฝ่ายซ้ายในศรีลังกานั้นมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มแรงงานในเมืองและแรงงานในไร่การเกษตร โดยมีบทบาทของพรรคแรงงานเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง โดยเราสามารถสืบสาวจุดเริ่มต้นของพรรคแรงงานจากการก่อตั้งสันนิบาตคนหนุ่มสาวลังกา (The Young Lanka League) ซึ่งมีผู้นำคือนายกุนเนสินฮานันเอง นายกุนเนสินฮาเริ่มชีวิตการทำงานเป็นเสมียนในการรถไฟ และต่อมาเปลี่ยนมาเป็นนักหนังสือพิมพ์ซึ่งบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์สังคม รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ขบวนการชาตินิยมในศรีลังกาเองด้วยในปี ค.ศ. 1915 เขาถูกจับจากการเคลื่อนไหวทางการเมือง และนั่นยิ่งทำให้เขาดำเนินการเคลื่อนไหวแบบราดิดัลมากขึ้นไปอีก (Wickramasinghe, 2014, pp. 214-215)

⁷ สำหรับประวัติศาสตร์ความเคลื่อนไหวฝ่ายซ้าย โปรดดู Goonewardene, 1960; Jayawardene, 1972; Fernando M. and Skanthakumar B., 2014.

ในปีค.ศ.1922 เขาก่อตั้งสหภาพแรงงานซีลอน (Ceylon Labour Union) ในนครโคลัมโบ และเป็นผู้ดำเนินการประท้วงเรียกร้องสิทธิประโยชน์ให้แก่แรงงานในเมือง รวมทั้งการประท้วงนัดหยุดงานบ่อยครั้ง จนกระทั่งในปีค.ศ.1928 เขาตั้งพรรคแรงงานซีลอน (Ceylon Labour Party) โดยก้าวเข้าไปมีส่วนในสภาแห่งชาติซีลอน ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่ได้รับอิทธิพลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินเดีย นายกุนเนสินฮา พยายามผลักดันให้สภาแห่งชาติซีลอนดำเนินแนวทางเช่นเดียวกับที่คานธีกระทำในอินเดีย ในช่วงเริ่มต้นการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายในศรีลังกา นี้ มีลักษณะร่วมกันอยู่บางประการ คือ บรรยายการต่อต้านอาณานิคมอังกฤษ อย่างไรก็ตามการขยายฐานสนับสนุนของพรรคแรงงานซีลอนนั้นมีอยู่อย่างค่อนข้างจำกัด เนื่องจากพรรคได้ฐานเสียงสนับสนุนจากแรงงานในเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่ ทำให้เสียงกลุ่มใหญ่อีกกลุ่ม คือ แรงงานในไร่การเกษตรขนาดใหญ่ ยังไม่ได้เชื่อมต่อกับพรรคมากนัก

ในช่วงทศวรรษที่ 1930 พุทธศาสนาและพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นพันธมิตรกับฝ่ายซ้าย และช่วยต่อขยายการเคลื่อนไหวของแรงงานไร่การเกษตรในชนบทออกไป ทั้งนี้ได้รับการหนุนเสริมมาจากบรรยาการต่อต้านคริสต์ศาสนาในศรีลังกาด้วย จุดเชื่อมโยงระหว่างศาสนาพุทธและขบวนการแรงงานนั้นมีที่มาจากหลายทาง ในด้านหนึ่ง ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีวารสารของชาวพุทธในภาษาสิงหลที่ตีพิมพ์ออกมามากมาย วารสารเหล่านี้ตีพิมพ์การวิพากษ์วิจารณ์สังคม รวมทั้งความทุกข์ยากของคนจน สถานการณ์เช่นนี้ก่อปรกกับการมีจำนวนประชากรที่รู้หนังสือมากขึ้น ทำให้พุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวร่วมหนึ่งของการเคลื่อนไหวฝ่ายซ้าย ในอีกด้านหนึ่งหลักสูตรการศึกษาแบบพุทธศาสนาที่เติบโตขึ้นยิ่งช่วยหนุนเสริมให้ชาวพุทธเองเห็นปัญหาความยากไร้และการถูกกดขี่ของคนจนด้วยเช่นกัน (Jayawardena, 1972, pp. 58-60)

พระสงฆ์ส่วนใหญ่ที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวคนยากคนจนในชนบท การได้รับการศึกษาเล่าเรียนถือเป็นโอกาสทางสังคมอีกทางหนึ่ง พระหลายรูปมุ่งมั่นเพื่อเข้าไปศึกษาในสถาบันในเมืองหลวง อาทิ วิทโยทะยะ ปิริเวนะ (Vidyodaya Pirivena) และวิทยาลัยกระะ ปิริเวนะ (Vidyalankara Pirivena) พื้นเพที่มาจากความยากจน ทำให้พระสงฆ์หลายรูปเข้าใจถึงปัญหาความยากจนของชาวบ้านและแรงงานได้อย่างดี และเป็นกลุ่มที่มี

บทบาทในการเชื่อมชวามาและแรงงานในไร่การเกษตรในชนบทเข้าสู่การเป็นฐานสนับสนุนพรรคแรงงานในเขตเมืองด้วยหลายวิธีการ เช่น พระสงฆ์จัดตั้งการเคลื่อนไหวพัฒนาชนบท (The Gramasamvardhana Movement) ตัวอย่างพระสงฆ์รูปหนึ่งที่มีความสำคัญ คือ กุลุกทยะเว ปะนะเสษะระ (Kalukondayave Pannasekhara) ผู้ริเริ่มก่อตั้งการเคลื่อนไหวพัฒนาชนบทนี้ ท่านประกาศเคลื่อนไหวในปี ค.ศ.1933 และได้เดินทางไปท้องถิ่นชนบททั่วประเทศศรีลังกา เพื่อเทศนาธรรมรงค์เรื่องอันเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวมาชาวไร่ในท้องถิ่นที่ยากจน นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์อีกหลายรูปที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวพัฒนาชนบท ส่งผลให้ฐานเสียงสนับสนุนการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้ายในเมืองเพิ่มขึ้นในทางตรงและทางอ้อม เช่น พระหินาติยานะ ธรรมโลกะ (Hinatiyana Dhammaloka) และพระหินทียะกะระ สีละรัตนะ (Hendiyagala Silaratana) ซึ่งมีบทบาทเชื่อมโยงกับชาวบ้านชวามากกว่านักการเมืองและนักเคลื่อนไหวในเมือง (Seneviratne, 1999, pp. 56-129)

ปัจจัยสองประการ คือการเคลื่อนไหวระดมมวลชนแรงงานในเมืองด้านหนึ่งและการเคลื่อนไหวสื่อสารเชื่อมโยงแรงงานในไร่การเกษตรขนาดใหญ่รวมทั้งชาวมาชาวไร่อีกด้านหนึ่ง ให้รับรู้ถึงปัญหาความยากจนและหนทางการแก้ไขนั่นเอง ที่ทำให้การเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายของศรีลังกาในทศวรรษที่ 1930 มีความคึกคักและรุกเร็ว ท่ามกลางสถานการณ์เศรษฐกิจตกต่ำไปทั่วโลกอันเป็นแรงขับอีกประการหนึ่งด้วย ในปี ค.ศ.1935 มีการตั้งพรรคการเมืองฝ่ายซ้ายคือพรรคลังกาสมามัชชา (Lanka Sama Samaja Party) โดยเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของนักเรียนนอกที่มีความคิดแบบมาร์กซิสต์จากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา มีจุดมุ่งหมายในการรณรงค์นโยบายแบบสังคมนิยมและเข้าร่วมการเลือกตั้งทั่วไป กระนั้นก็ตามก็ยังมีปัญหา คือธรรมชาติของพรรคนั้นมีลักษณะการแบ่งแยกกันระหว่างเหล่าผู้ก่อตั้งพรรคซึ่งเป็นนักเรียนนอกผู้มีการศึกษาและใช้ภาษาอังกฤษได้ กับสมาชิกพรรคส่วนใหญ่ที่สื่อสารเป็นภาษาสิงหล

ดังนั้นในปี ค.ศ.1939 ถึง ค.ศ.1943 มีความขัดแย้งกันในการบริหารพรรคลังกาสมามัชชา โดยเฉพาะต่อปีกที่นิยมแนวทางสตาลินนิสต์ (Stalinist) ซึ่งสุดท้ายมีการแยกตัวออกไปและตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ซีลอน (Ceylon Communist Party) ขึ้นต่างหาก โดยได้รับอิทธิพลหลังจากที่สตาลินยกเลิกคอมินเทิร์น (comintern) ส่วนพรรคลังกาสมา

สมัยชานันยังดำเนินการทางการเมืองต่อไป และเป็นเสมือนพื้นที่กลางของการเจริญเติบโตทางการเมืองของนักการเมืองและนักเคลื่อนไหวจำนวนมาก รวมทั้งในช่วงกลางทศวรรษที่ 1940 พรรคสังคมนิยมยังมีแนวโน้มนโยบายค่อนข้างใกล้ชิดกับกลุ่มพระสงฆ์ในวิทยาลัยกัระ ปิริเวณะบางส่วน ที่มีความคิดพ้องไปกับแนวทางมาร์กซิสต์ด้วย (Wikramasinghe, 2014, pp. 221-223)

ในที่สุด ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา กระแสสูงของการเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายในศรีลังกานั้นมาถึงจุดสิ้นสุดลง พรรคการเมืองฝ่ายซ้าย อาทิ พรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ชิลอนต่างเสถียรที่มั่นในสภาของตนไปอย่างมากจากผลการเลือกตั้งปี ค.ศ.1952 สถานการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือบางส่วนของพรรคสังคมนิยมปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนเพื่อความอยู่รอดทางการเมือง โดยผูกสัมพันธ์กับพรรคการเมืองใหม่ คือพรรคเสรีศรีลังกา (Sri Lanka Freedom Party) ที่นายโซโลมอน บันดารา ไนเยเกเป็นผู้ก่อตั้ง และได้รับความนิยมในฐานะพรรคทางเลือกนอกเหนือไปจากพรรคสหชาติ ซึ่งชนะการเลือกตั้งในปีนั้น

นายบันดาราไนเยเกตัดสินใจตั้งพันธมิตรทางการเมืองในชื่อมหาชน เอกะสัท เประมุนา (Mahajana Eksath Peramuna) เพื่อให้พรรคเสรีศรีลังกาของตนสามารถได้เสียงบางส่วนจากฝ่ายซ้าย แต่ขณะเดียวกันทำให้ฝ่ายซ้ายยังสามารถมีโอกาสดังรัฐบาลได้ สภาวะเช่นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นโอกาสทางการเมืองครั้งสำคัญของนายบันดาราไนเยเก แต่สำหรับการต่อสู้ทางการเมืองของฝ่ายซ้ายแล้ว สถานการณ์เช่นนี้สามารถตีความได้สองประการคือทั้งการถดถอยใหญ่ของฝ่ายซ้ายที่ดำเนินมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1920 และการสิ้นสุดของบทบาทพระสงฆ์ที่สนับสนุนแนวทางของฝ่ายซ้าย พลังสองประการนี้สิ้นสุดลงเมื่อพรรคมหาชน เอกะสัท เประมุนาชนะการเลือกตั้งและนายบันดาราไนเยเกขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งจะเป็หัวข้อที่ผู้วิจัยจะอภิปรายต่อไป

2.3 อัตลักษณ์พุทธสังคมนิยมและหลังวาระพุทธชนันตี

ผู้วิจัยมีข้อเสนอว่า มีจุดเปลี่ยนแปลงหักเหต่อสถาบันพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศศรีลังกาภายหลังจากนายบันดาราไนเยเกขึ้นสู่ตำแหน่ง กล่าวคือจากที่ในช่วงทศวรรษที่ 1920 พุทธศาสนาและพระสงฆ์มีบทบาทที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความเคลื่อนไหว

มาร์กซิสต์ และชนชั้นแรงงานทั้งในเมืองและชนบท ในแง่นี้ พุทธศาสนามีพลังในการดึงดูดและควบรวม (include) ในช่วงแรก แต่ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 พระสงฆ์และพุทธศาสนาเถรวาทเปลี่ยนแปลงไปเป็นพลังผลักดันและกีดกัน (exclude) และสถาปนาอัตลักษณ์พุทธสิงหล ซึ่งนายโซโลมอน บันดาราไนเยเกมีส่วนร่วมในการสร้างเป็นอย่างยิ่ง ส่งผลให้พุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงจากพลังปลดปล่อยในช่วงทศวรรษที่ 1920 กลายเป็นพลังแห่งการกดขี่ในสามทศวรรษถัดมา

เหตุการณ์สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์ศรีลังกาหลังได้รับเอกราช คือ วาระพุทธชยันตีหรือกิ่งพุทธกาลในปี ค.ศ. 1956 วาระนี้มีพลังมหาศาลต่อกำเนิดของอัตลักษณ์พุทธสิงหล และนายโซโลมอน บันดาราไนเยเก จะฉวยจังหวะจากวาระพุทธชยันตีนี้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมืองได้สำเร็จ

วาระพุทธชยันตีนั้นมีพลวัตสูงเป็นอย่างยิ่ง โดยสามารถย้อนไปดูการก่อตัวของพลังกลุ่มต่างๆ ได้ ตั้งแต่หลังศรีลังกาได้รับอิสรภาพไม่นาน โดยประชากรชาวพุทธ ซึ่งมีอยู่ราวร้อยละเจ็ดสิบจากประชากรทั้งหมด ตีความการได้รับอิสรภาพจากเจ้าอาณานิคมอังกฤษว่า การปลดแอกตนเองจากเจ้าอาณานิคมคือนิมิตหมายอันดีที่พุทธศาสนาจะเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง หลังจากถูกกดขี่จากชาติตะวันตกมาหลายร้อยปี ผู้ที่สนับสนุนแนวทางนี้ต่างร่วมเคลื่อนไหวผลักดันการจัดงานระดับชาติและนานาชาติต่างๆ อันเป็นของพุทธโดยเฉพาะ โดยมีเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กันจนกลายเป็นพลังของอัตลักษณ์พุทธสิงหล อาทิ ปี ค.ศ. 1947 รัฐบาลอังกฤษ ส่งโบราณวัตถุรูปพระโมคคัลลานะ และพระสารีบุตร ที่ขุดค้นได้กลับมาบังอินเดียนและได้นำมาแสดงเพื่อพุทธศาสนิกชนสิงหลได้บูชาก่อนระหว่างทางกลับ ปีเดียวกันนั้นเอง สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด ได้ประชุมระดับนานาชาติและตั้งองค์การพุทธศาสนิก-สัมพันธ์แห่งโลก (World Fellowship of Buddhists) ในปี ค.ศ. 1950 จากนั้นในปี ค.ศ. 1954 มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 6 ในประเทศพม่า ซึ่งศรีลังกาได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมด้วย (Bond, 1988, pp. 76-77)

พุทธชยันตีหรือกิ่งพุทธกาล เป็นวาระที่วางอยู่บนคติเรื่องการเสื่อมลงของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคติที่มีอยู่ร่วมกันในโลกพุทธศาสนาเถรวาท⁸ และมีกระจัดกระจายทั่วไปในจารึกและบันทึกต่างๆ ในกรณีศรีลังกามีตำนาน อาทิ ตำนานดิยะเสนา (Diyasena myth) ในสมัยพระเจ้าปราคักรมพาทูที่ 6 (1412-1468) แห่งอาณาจักรโกตเต (Kotte) โดยในร้อยกรองตำนานดิยะเสนานี้ได้ระบุว่าพระสมณะ (Saman) ได้ทำนายไว้ว่า พระเจ้าปราคักรมพาทูจะทรงกลับชาติมาเกิดเป็นผู้นำแห่งโลกหรือดิยณะ (Diyana) ในปีที 2,500 หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน นอกจากนี้ตำนานดิยะเสนายังปรากฏในสุมนะสูตร (Sumana Sutraya) ว่าด้วยพุทธทำนายหลังจากที่เสด็จเกาะลังกาครั้งที่สามต่อพระสมณะ หลังจากทีพระสมณะแสดงปฐจว่าพุทธศาสนาจะดำรงในศรีลังกาอีกนานเท่าใด (Malalgoda, 1970, pp. 438-439; Collins, 1998, pp. 396-397) ในวาระพุทธชยันตีนี้เอง สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด เป็นองค์กรที่ผลักดันรัฐบาลให้พุทธศาสนามีที่ทางที่เหนือกว่าศาสนาอื่นในศรีลังกา ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งคณะกรรมการในการจัดงานเฉลิมฉลอง นอกจากนี้ยังผลักดันให้เกิดการสังคายนาพระไตรปิฎก จัดทำสารานุกรมพุทธศาสนา สารานุกรมสิงหล จัดการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาอังกฤษ รวมทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเขี้ยวแก้ว ในนครแคนดี (Bond, 1988, pp.79-80)

สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมดนี้ยังได้สนับสนุนการจัดทำรายงานฉบับหนึ่งชื่อการทรยศพุทธศาสนา(The Betrayal of Buddhism) โดยมุ่งหมายจะนำเสนอต่อสาธารณชนในวาระพุทธชยันตี รายงานนี้สามารถเรียกได้ว่าเป็นเอกสารที่มีเนื้อหาสะท้อนการสร้างอัตลักษณ์พุทธสิงหลให้มีลำดับขั้นสูงที่สุดในอัตลักษณ์ทั้งหลายของเกาะศรีลังกา หลังจากทีเจ้าอาณานิคมได้ปิดกั้นเอาไว้⁹

⁸ ในกรณีไทย โปรดดู พัทธลดา จุลเพชร, 2548, น. 91-140.

⁹ พุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด (All Ceylon Buddhist Congress) นั้นมีบทบาทอย่างมากในการร่วมสร้างอัตลักษณ์พุทธสิงหลจนกระทั่งในปัจจุบัน โดยเป็นองค์กรที่ประกอบไปด้วยฆราวาสเพศชายมีการศึกษาและอยู่ในชนชั้นที่ค่อนข้างสูง มีจุดประสงค์มุ่งรณรงค์ให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศ บทความนี้ไม่มีพื้นที่ในการจะอภิปรายเนื้อหาของรายงานเรื่องการทรยศพุทธศาสนาโดยละเอียด โปรดดูข้อวิเคราะห์รายงานฉบับนี้ใน Tambiah, 1992, pp. 30-41. และ Bond, 1988, pp. 79-90. โดยหนังสือเล่มแรกได้

นายโซโลมอน บันดาราไนเยเก อาศัยวาระพุทธชนต้นนี้ในหลายทาง ในการหาเสียงเลือกตั้งนั้น เขาเน้นเรื่องศาสนาและภาษาเป็นหลักโดยหาเสียงให้ภาษาสิงหลเป็นภาษาราชการ และพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ เขาเองได้เปลี่ยนจากคริสต์ศาสนามานับถือศาสนาพุทธด้วย นอกจากนี้เขายังรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วยการตอบสนองข้อเรียกร้องที่สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมดได้กดดันเขา จอร์จ บอนด์ (1988) ได้ตั้งข้อสังเกตว่านายบันดาราไนเยเก ได้นำเนินนโยบายสามประการหลังได้รับการเลือกตั้ง ประการแรก รัฐบาลของเขาได้ก่อตั้งกระทรวงวัฒนธรรม (Cultural Affairs) ซึ่งมีหน้าที่ในการกู้เอาความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาที่สภาพุทธบริษัทแห่งซีลอนทั้งหมด ได้อ้างว่าถูกดูหมิ่นและละเลยไปในช่วงสมัยอาณานิคมอังกฤษโดยกระทรวงนี้จะมีหน้าที่ในการดูแลจัดทำสารานุกรมพุทธศาสนาโครงการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาสิงหล โครงการพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รวมทั้งการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาสในศาสนาพุทธ เป็นต้น ประการที่สองรัฐบาลนายบันดาราไนเยเกได้ตั้งคณะกรรมการพุทธศาสนา ในปี ค.ศ. 1957 โดยเป็นคณะกรรมการในการดูแลกิจการในฝ่ายสงฆ์ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องการชี้ขาดพระวินัยให้เป็นอันสิ้นสุด ผลของการตั้งคณะกรรมการชุดนี้ทำให้มีแรงกระเพื่อมจากพระผู้ใหญ่ ถึงการที่ฆราวาสจะเข้ามาแทรกแซงกิจของสงฆ์ โดยเฉพาะการที่จะให้ฆราวาสเป็นสมาชิกของคณะกรรมการด้วย ประการสุดท้าย รัฐบาลนายบันดาราไนเยเกได้ยกระดับวิทยาลัยสงฆ์สองแห่งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ. 1958 ได้แก่ มหาวิทยาลัยวิดิโยทะยะ (Vidyodaya University) และมหาวิทยาลัยวิดิยาลังคะระ (Vidyalankara University) โดยมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งนี้ใช้ภาษาสิงหลในการเรียนการสอน และเพิ่มเติมพุทธศาสนาในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย การดำเนินงานทางการเมืองสามประการนี้จะเป็นจุดสำคัญในการทำให้อัตลักษณ์พุทธสิงหลโดดเด่นขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์ใจกลางของความขัดแย้งในเวลาต่อมา

ก่อให้เกิดแรงต่อต้านในสังคมศรีลังกาเป็นอย่างมาก กระทั่งต้องมีการเปลี่ยนการจัดทำรูปเล่มของหนังสือเพื่อคำนึงถึงความเปราะบางในการอภิปรายประเด็นดังกล่าว ไปรอดู Deegalle, 2006, p. 233.

2.4 ความขัดแย้งสิงหล-ทมิฬ

ชัยชนะของบันดาราไนเยกได้สร้างแรงตึงเครียดขึ้นในปริมนทลทางการเมืองอื่น ๆ อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้อกับเรื่องความสัมพันธ์สิงหล-ทมิฬ เห็นได้จากในช่วงเพียงสองปีหลังจากเขาได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เกิดเหตุการณ์ประท้วงขึ้นถึงสองครั้ง ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1956 เกิดการเดินขบวนประท้วงกดดันเรื่องการออกกฎหมายภาษาราชการของรัฐบาล ในฝั่งหนึ่ง สมาชิกจากองค์กรพุทธจัดชื่อว่าแนวร่วมของพระสงฆ์ (Eksath Bhikkhu Peramuna - United Front of the Monks) แสดงความไม่พอใจหากจะอนุญาตให้ภาษาอังกฤษและภาษาทมิฬเป็นภาษาทั่วไปในการติดต่อราชการ ในอีกฝั่งหนึ่งชาวทมิฬทำการประท้วงโดยสงบที่หน้าที่พักของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่งผลให้เกิดการปราบปราม มีผู้บาดเจ็บกว่าร้อยคน การประท้วงเข้มข้นมากขึ้นในอีกไม่กี่วันต่อมา จากการขยายไปที่จังหวัดทางภาคตะวันออกของประเทศ โดยเฉพาะในบาตติคาลัว (Batticaloa) และย่านหุบเขากาล โยยา (Gal Oya Valley) ซึ่งเป็นบริเวณที่ชาวทมิฬและชาวสิงหลอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่น ผลของการปราบปรามจลาจลในรอบนี้คือมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก โดยถึงแม้จะไม่มีตัวเลขเป็นทางการ แต่มีการคะเนว่าอยู่ระหว่างยี่สิบถึงสองร้อยคน (Tambiah, 1992, p. 47)

แต่การประท้วงในปี ค.ศ. 1956 นั้นมิได้หยุดยั้งรัฐบาลของนายบันดาราไนเยกในการผลักดันกฎหมายกำหนดให้ภาษาสิงหลเป็นภาษาราชการแต่อย่างใด ในปี ค.ศ. 1958 มีการประท้วงที่รุนแรงกว่าครั้งแรกเป็นอย่างมาก ในเวลานี้พรรคสหพันธรัฐ (Federal Party) ของชาวทมิฬ พยายามที่จะผลักดันวาระการให้ชาวทมิฬมีอิสรภาพในวัฒนธรรมของตนด้วยวิถีทางสันติ และมีท่าทีว่าจะประสบความสำเร็จ เห็นได้จากมีการตั้งสภาระดับภูมิภาค (Regional Council) ด้วยจุดมุ่งหมายการกระจายอำนาจ และมุ่งหมายจะให้ชาวทมิฬเป็นผู้จัดการการปกครองท้องถิ่นของตนเอง โดยในปีก่อนหน้ามีการลงนามในข้อตกลงบันดาราไนเยก-เชลวันนายากัม (Bandaranaike - Chelvanayagam Pact)¹⁰ ทั้งหมดนี้ถูกท้าทาย

¹⁰ ข้อตกลงบันดาราไนเยก-เชลวันนายากัม (Bandaranaike - Chelvanayagam Pact) ถูกประกาศสู่สาธารณะในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1957 โดยมีเนื้อหาลักว่า 1) ภาษาทมิฬจะเป็นภาษาราชการในจังหวัดทางเหนือและทางตะวันออก 2) จะมีการก่อตั้งสภาส่วนภูมิภาค 3) จะมีการจำกัดจำนวนการย้ายถิ่นฐานของ

ด้วยการลุกขึ้นรณรงค์ให้อัตลักษณ์พุทธสิงหลมีอภิสิทธิ์สูงสุดโดยองค์กรแนวร่วมของพระสงฆ์และสังฆสภาแห่งศรีลังกา (Sri Lanka Sangha Sabha) ซึ่งกลายมาเป็นองค์กรทางการเมืองพุทธจัดผลักดันประเด็นให้ควบบรรณภาษาสิงหลเข้ากับชาตินิยมสิงหล

ข้อตกลงบันดารานายเก-เซลวันนายาก็มีนี้ เป็นเหตุการณ์หนึ่งในหลายเหตุการณ์ที่สะท้อนวิถีทางการเมืองของนายบันดารานายเก โดยในปี ค.ศ. 1958 นั้น มีความพยายามหลายครั้งในการพยายามหาข้อตกลงทางการเมืองที่พอจะยอมรับได้ทั้งฝ่ายสิงหลและฝ่ายทมิฬ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วไม่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่น เกิดกฎหมายพิเศษ The Tamil Language (Special Provision) Act , No 28 of 1958 โดยมีเนื้อหาดังนี้

1. ให้ภาษาทมิฬเป็นภาษาในการใช้สื่อสารต่อไป
2. ให้ภาษาทมิฬเป็นภาษาที่ใช้ในการสอบและในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานราชการ
3. ให้ภาษาทมิฬเป็นภาษาในการติดต่อสื่อสารและ “ใช้ในกรณีที่ได้รับคำสั่ง” ในภูมิภาคทางเหนือและตะวันออก [ของประเทศศรีลังกา] (Loganathan, 1996, p. 28)

กระนั้นก็ตาม ผู้แทนของชาวทมิฬยังเห็นว่ากฎหมายพิเศษนี้ยังไม่เพียงพอแต่อย่างใด กฎหมายนี้จึงถูกปฏิเสศจากพรรคสหพันธรัฐ (FP) และพันธมิตรทางการเมืองของชาวทมิฬอื่นๆ รวมทั้งตัวแทนจากกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัยอีกด้วย (Wilson, 1988, p. 111) จะเห็นได้ว่าความพยายามทางการเมืองของนายบันดารานายเกนั้นไม่สามารถชะลอและหยุดยั้งเหตุการณ์ความตึงเครียดระหว่างชาวสิงหลและชาวทมิฬได้เลย จะเห็นได้จากความรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ตลอดช่วงปีนั้น

ซึ่งในช่วงเดือนเมษายนของปี ค.ศ.1958 นั้น พระภิกษุสงฆ์รวมกลุ่มประท้วงกดดันนายบันดารานายเกได้สำเร็จ ส่งผลให้ข้อตกลงดังกล่าวถูกล้มเลิกไป ตามมาด้วยเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงต่อเนื่องตลอดเดือนพฤษภาคม จากการลุกฮือประท้วงของทั้ง

คนสิงหลตามนโยบายการส่งเสริมชลประทานในบริเวณที่ชาวทมิฬอยู่เป็นส่วนใหญ่ (De Silva, 1981, p. 514)

ชาวทมิฬและชาวสิงหลที่ต่างฝ่ายต่างเรียกรังกอดตันให้นายบันดาราไนยกทำตามข้อเสนอของตน เหตุการณ์ความรุนแรงนั้นยกระดับในช่วงปลายเดือนพฤษภาคมโดยเฉพาะในเขตโพลอนนารูวะ (Polonnaruwa) บริเวณที่มีประชากรสิงหลหนาแน่น และในจังหวัดทางตะวันออกเฉียงของประเทศ บริเวณที่มีประชากรทมิฬหนาแน่น เหตุการณ์ความรุนแรงในครั้งนี้มีตัวเลขผู้เสียชีวิตอย่างไม่เป็นทางการ 500 – 600 คน (De Silva, 2016, p. 122; Manor, 1989, pp. 284-297)

เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่มีการสนับสนุนจากพระสงฆ์นั้นได้ลุกลามมาถึงนายบันดาราไนยกเอง โดยในเช้าของวันที่ 25 กันยายน ปี ค.ศ. 1959 เขาถูกลอบยิงโดยพระภิกษุสังกตองค์กรแนวร่วมของพระสงฆ์ในที่ทำงาน และไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาลในเช้าของวันต่อมา (Manor, 1989, pp. 313-318) หลังจากการเสียชีวิตของนายบันดาราไนยกนั้น อັตลักษณ์พุทธสิงหลจะค่อยๆ เข้มข้นมากขึ้น ความคิดพุทธจัดจะค่อยๆ ประสานเข้ากับลัทธิชาตินิยม อันจะนำมาสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวพุทธทั้งในระดับการตีความคัมภีร์ศาสนาและในการเมืองระดับชาติ ซึ่งมีความรุนแรงเป็นองค์ประกอบอยู่ แสตนดีลี เจ ทัมโบอาห์ (1992) ได้เสนอว่า “การรื้อฟื้นพุทธ” (ปริตีหงษ์สตัน, 2560) ระลอกนี้คือการเปลี่ยนจากพุทธศาสนาในฐานะเป็นวิถีปฏิบัติทางศีลธรรมไปสู่ศาสนาในฐานะทุนทางการเมืองและวัฒนธรรม นั้นหมายความว่าพุทธศาสนาจะเป็นทรัพย์สินในความสัมพันธ์ทางสังคมวิทยาของศรีลังกาตั้งแต่ช่วงกึ่งพุทธกาลเป็นต้นมา (Tambiah, 1992, pp. 58-60)

นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงต่ออັตลักษณ์พุทธศาสนาเถรวาทในศรีลังกาอย่างน้อยสองประการ ประการแรก คัมภีร์โบริราณรวมทั้งตำนานกลายมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และถูกทำให้กลายเป็นสิ่งเดียวกับอັตลักษณ์สิงหล ประการที่สอง การปฏิบัติธรรมในวิถีพุทธที่มุ่งตอบสนองปัจเจกนั้นจะถูกท้าทายโดยแนวความคิดเรื่องที่ว่าพุทธศาสนานั้นจะต้องเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เพราะฉะนั้นในแง่แล้วพุทธศาสนาจึงถูกอธิบายให้เข้ากับแนวความคิดต่างๆ อาทิเช่น ชาตินิยม ประชาธิปไตย สังคมนิยม เป็นต้น ดังตัวอย่างการยกคัมภีร์มหาวงศ์ (Mahavamsa) และจุลวงศ์ (Culavamsa) คัมภีร์โบริราณซึ่งถูกหยิบมาเป็นหัวใจของอັตลักษณ์พุทธสิงหล การกลับไปหาคัมภีร์โบริราณและการเชื่อมโยงพุทธศาสนาเข้ากับส่วนรวม

นี้สะท้อนให้เห็นจากงานเขียนจำนวนมากที่ถูกเขียนขึ้นในเวลาดังกล่าว วิพากษ์วิจารณ์สังคมศรีลังกาที่มีแต่ความแตกแยก มีศีลธรรมอันตกต่ำ และการเป็นสังคมที่ตื้นเขินจะต้องกลับไปหาสังคมพุทธศาสนาอันรุ่งเรืองในอดีตอันไกลโพ้น และแน่นอนว่าผู้ที่จะถูกสังคมกลับมาให้ติดังเดิมนั้น คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ชาวสิงหลนั่นเอง (Ibid, pp. 59-60)

หลังจากการลอบสังหารนายโซโลมอน บันดาราไนเยเก พันธมิตรในรัฐบาลผสมที่เขาเป็นผู้นำภายใต้ชื่อมหาชน เอกสัท เปรธมุนาได้จับลี้ลับ มีผลพวงสองด้านตามมาคือ ในด้านหนึ่ง สมาชิกฝ่ายซ้ายที่ร่วมพันธมิตร นั้นได้แยกกลุ่มออกไป โดยมีรัฐมนตรีปีกซ้ายสองคนลาออกไปก่อนหน้านี้อีกแล้ว (Wikramasinghe, 2014, p. 238) นั่นทำให้พันธมิตรนี้เหลือเพียงพรรคเสรีศรีลังกาของนายบันดาราไนเยเกเท่านั้น ผลที่ตามมาอีกด้านหนึ่งคือพื้นที่ทางการเมืองที่พรรคสหชาติได้ถูกเปิดขึ้น พรรคสหพันธรัฐของนายเชลวันนายาก็ได้มีแรงต่อรองกับทั้งพรรคสหชาติและพรรคเสรีศรีลังกาอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ นายวิชัยะนันทะ ทาหานายาเก (Wijeyananda Dahanayake) รัฐมนตรีในรัฐบาลของนายบันดาราไนเยเก ก้าวขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราวก่อนยุบสภาและจัดการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1960 (Wilson, 1988, pp. 111-112) ซึ่งนายดัดลีย์ เสนานายาเก จากพรรคสหชาติจัดรัฐบาลผสมเสียงข้างน้อยได้ในที่สุด และการเมืองศรีลังกาต่อจากนี้จะไม่มีความหวนคืนกลับมาสู่สันติสุขได้อีกในอีกหลายทศวรรษต่อมา

สรุป

การเมืองศรีลังกาเป็นตัวอย่างของความรุนแรงและผลอันเลวร้ายของการดำเนินนโยบายพุทธจัด (extreme Buddhism) ซึ่งมีวาระพุทธชนันตีในปี ค.ศ. 1956 เป็นจุดหมายสำคัญ บทความวิจัยนี้ได้หยิบยกบางส่วนของประวัติศาสตร์การเมืองของศรีลังกา ประเทศซึ่งมีประชากรพุทธเถรวาทเป็นส่วนใหญ่ เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าการพิจารณาปัญหาเรื่องศาสนาและความขัดแย้งในโลกปัจจุบันนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบกรณีต่างๆ รวมทั้งมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณามิติทางประวัติศาสตร์ที่นำมาสู่ความขัดแย้ง

ในแง่หนึ่งแล้วผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นเรื่องศาสนาไม่ควรจะถูกพิจารณาในด้านเทววิทยาเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องได้รับการพิจารณาจากพลวัตทางการเมืองที่เกาะเกี่ยวอยู่กับศาสนาด้วยเสมอ บทความวิจัยนี้ได้ไล่เรียงถึงการนำพุทธศาสนาไปใช้เพื่อความได้เปรียบทางการเมืองกลุ่มคนในด้านหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันพุทธศาสนาและพระสงฆ์ได้กลายเป็นพลังของการเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายในศรีลังกาด้วยเช่นกัน ดังนั้น อย่างน้อยในกรณีประเทศศรีลังกา พุทธศาสนามีศักยภาพในการเป็นโครงการทางการเมืองได้ ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเข้าใจความสัมพันธ์และความคิดของฝ่ายซ้ายกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ให้ถูกต้องอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ปรีดี หงษ์สดัน. (2560). การรื้อฟื้นพุทธศาสนา (Buddhist Revival) ในศรีลังกาภายใต้อาณา
นิคมอังกฤษ ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
นเรศวร*, 13(1), 113 - 142.
- พัชรลดา จุลเพชร. (2548). *แนวคิดเรื่องกึ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ. 2475 - 2500.*
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bond, G. D. (1988). *The Buddhist Revival in Sri Lanka: Religious Tradition,
Reinterpretation and Response*. Columbia: University of South Carolina
Press.
- Collins. S. (1998). *Nirvana and other Buddhist Felicities: Utopias of the
Palimpsest*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DeVotta, N. (2007). *Sinhalese Buddhist Nationalist Ideology: Implication for
Politics and Conflict Resolution in Sri Lanka*. Washington, DC: East-West
Center Washington.
- De Silva, K.M. (1998). *Reaping the Whirlwind: Ethnic Conflict and Ethnic Politic
in Sri Lanka*. New Delhi: Penguin.
- De Silva, K. M. (2016). *A History of Sri Lanka (5th ed.)*. Colombo: VijithaYapa.
- Deegalle, M. (Ed). (2006). *Buddhism, Conflict and Violence in Modern Sri Lanka*.
New York: Routledge.
- Fernando, M., & Skanthakumar, S. (2014). *Pathways of the Left in Sri Lanka*.
Sri Lanka: Ecumenical Institute for Study and Dialogue.
- Goonewardene, L. (1960). *A Short History of the Lanka Sama Samaja Party*.
Colombo: Gunaratne.
- Halliday, F. (1971). The Ceylonese Insurrection. *New Left Review*, 69(1), 55-90.

- Jayawardena, K. (2000). *Nobodies to Somebodies: The Rise of the Colonial Bourgeoisie in Sri Lanka*. New York: Zed Books.
- Jayawardena, V. (1972). *The Rise of the Labor Movement in Ceylon*. Durham, North Carolina: Duke University Press.
- Loganathan, K. (1996). *Sri Lanka, Lost Opportunities: Past Attempts at Resolving Ethnic Conflict*. Colombo: University of Colombo Press.
- Malalgoda, K. (1970). Millennialism in Relation to Buddhism. *Comparative Studies in Society and History*, 12(4), 424-441.
- Manor, J. (1989). *The Expedient Utopian: Bandaranaike and Ceylon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Roberts, M. (1982). *Caste Conflict and Elite Formation: The Rise of a Karava Elite in Sri Lanka, 1500-1931*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seneviratne, H. L. (1999). *The Work of Kings: The New Buddhism in Sri Lanka*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tambiah, S. J. (1992). *Buddhism Betrayed? Religion, Politics, and Violence in Sri Lanka*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tambiah, S. J. (1996). *Leveling Crowds: Ethnonationalist Conflicts and Collective Violence in South Asia*. New Delhi: Vistaar.
- Wickramasinghe, N. (2014). *Sri Lanka in the Modern Age: A History*. London: Hurst and Company.
- Wilson, A. J. (1988). *The Break-up of Sri Lanka: The Sinhalese-Tamil Conflict*. New York: C. Hurst & co.